

Motion till riksdagen

1986/87:Ju 610

Göran Ericsson (m)

Villkorlig dom

Under den allmänna motionstiden 1985/86 väckte jag en motion om institutet villkorlig dom. I utskottsbetänkandet JuU 1985/86:35 avvisades motionen med hänvisning till att frågan är under övervägande i regeringskansliet. Vidare sägs att "ett förslag är att vänta inom kort".

I den till riksdagen utdelade propositionsförteckningen aviseras ingen sådan proposition under vårriksdagen. Mot den bakgrunden vill jag ånyo väcka frågan för övervägande av riksdagen.

När institutet villkorlig dom infördes i svensk rätt år 1906 ville man tillgodose två olika önskemål. Dels ville man, såvitt det ansågs kunna ske, skona de man i dagligt tal kallade "återfallsförbrytarna" från straff, dels inskränka användningen av korta frihetsstraff.

Vid tiden för BrB:s tillkomst hade institutet villkorlig dom genom en rad förändringar utvecklats till ett rikt och nyanserat reaktionsmedel. I vissa fall var villkorlig dom ingenting annat än en villkorlig påföljdseftergift avsedd för "till"-talade med god prognos. I andra fall var den villkorliga domen förenad med övervakning och i vissa av dessa meddelades också föreskrifter som kunde innebära icke oväsentliga inskränkningar i den dömdes frihet.

Den villkorliga domen användes vidare i viss utsträckning, och ofta i fall där prognosen långt ifrån var god, såsom ett medel för domstolen när den "till"-talade omhändertogs enligt någon social vårdlag. Den huvudsakliga poängen i institutet villkorlig dom var dock den som ursprungligen anfördes, nämligen att skona tillfällighetsbrottslingar, vilka också hade en allmänt sett god prognos.

Villkorlig dom kunde förekomma endast för frihetsstraff. Detta innebar att domstolen påföljdsvärderade brottet och meddelade därefter den villkorliga påföljdseftergiften. I detta förfarande låg ett viktigt allmänpreventivt syfte, nämligen att den dömda klart fick veta vad han riskerade i händelse av återfall under prøvotiden.

Villkorlig dom är enligt BrB en påföljd, men fråga är om själva påföljdseftergiften är en påföljd. Enligt min mening är fängelsestraffet en påföljd, men i kombination med en villkorlig eftergift kan det sägas vara en annan påföljd än enbart fängelse.

I dag döms "till"-talade som begått brott till villkorlig dom. Domstolen utmäter inget straff utan enbart eftergiftsdelen. Därmed bibringas den "till"-talade uppfattningen att samhället avstår från reaktion på brottet och han anser sig därmed ha blivit frikänd. Den allmänpreventiva delen i institutet villkorlig dom är därmed borta.

Enligt processrätten gäller att huvudförhandlingen i brottmål skall präglas av omedelbarhetsprincipen, muntlighetsprincipen och koncentrationsprincipen. Under huvudförhandlingen skall överläggningen ske muntligt och förhandlingen skall klaras av i ett sammanhang. Rättegångsbalken utgår således ifrån att det inte finns någon egentlig rätt för domstolen att uppskjuta straffmätningen till någon gång i framtiden och kanske till en annan domstol.

När man såsom sker i dag avger en dom som saknar straffmätning och endast upptar eftergiften, lämnar domstolen faktiskt en del av vad som skall förekomma i huvudförhandlingen därhän.

Därmed bryter man mot koncentrationsprincipen. Den dömde får helt enkelt aldrig veta vilket straff hans brott egentligen förtjänade – han får bara veta att han fått en påföljdseftergift. Om den dömde återfaller i brott uppkommer ett betänkligt läge. I slutet av prövotiden, alltså efter nästan två år, skall en domstol på enbart handlingar utmäta en påföljd. Här bryter man mot muntlighetsprincipen på ett flagrant sätt. Domstolen har svårt att få del av förmildrande eller försvårande omständigheter och nära nog med nödvändighet måste straffmätningen bli ofullständig.

Den numera alltmer vedertagna principen blir därför att det straff domstolen utmäter i återfallsbrottet jämväl får utgöra påföljd för de tidigare begångna brotten och för vilka den "till"-talade erhållit villkorlig dom. Därmed avstår domstolen från straffmätning av de tidigare brotten, och man kan faktiskt med fog hävda att villkorlig dom alltmer blivit precis det som många "till"-talade uppfattat, nämligen att man blivit frikänd.

Därmed har en allvarlig förskjutning ägt rum från den grundtanke som var bärande när det gällde införandet av institutet villkorlig dom. Det kan inte anses förenligt med det allmänna rättsmedvetandet att så sker. Institutet villkorlig dom bör därför återfå den roll som påföljden skall spela, nämligen en villkorlig eftergift av en utmätt frihetsberövande påföljd för ett begånget brott.

Hemställan

Med stöd av det ovan anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om vikten av att institutet villkorlig dom inte skall utgöra en fristående påföljd, utan att den bör vara en villkorlig eftergift av en utmätt frihetsberövande påföljd.

Stockholm den 16 januari 1987

Göran Ericsson (m)